ACTA HISTORICA NEOSOLIENSIA

VEDECKÝ ČASOPIS PRE HISTORICKÉ VEDY

23 / 2020

Vol. 1

BELIANUM

ACTA HISTORICA NEOSOLIENSIA

Vedecký časopis pre historické vedy
Vychádza 2x ročne

Vydáva: Belanium. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici
EV 5543/17

Sídlo vydavateľa: Národná 12, 974 01 Banská Bystrica

IČO vydavateľa: IČO 30 232 295

Dátum vydania: jún 2020

© Belanium. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

ISSN 1336-9148 (tlačená verzia)

ISSN 2453-7845 (elektronická verzia)

Časopis je registrovaný v medzinárodných databázach:

European Reference Index for the Humanities (ERIH PLUS)

Central and Eastern European Online Library (CEEOL)

Central European Journal of Social Sciences and Humanities (CEJSH)

Redakcia:

Pavol Maliniak (šéfredaktor)

Michal Šmigel' (výkonný redaktor)

Patrik Kunec

Imrich Nagy

Oto Tomeček

Redakčná rada:

Rastislav Kožiak (predseda)

Barnabás Guitman (Piliscsaba, Maďarsko)

Éva Gyulai (Miskolc, Maďarsko)

Bohdan Halczak (Zielona Góra, Poľsko)

Jiří Knapík (Opava, Česká republika)

Vjačeslav Meňkovskij (Minsk, Bielorusko)

Maxim Mordovin (Budapešť, Maďarsko)

Vincent Múcska (Bratislava, Slovensko)

Martin Pekár (Košice, Slovensko)

Petr Popelka (Ostrava, Česká republika)

Jan Randák (Praha, Česká republika)

Jerzy Sperka (Katowice, Poľsko)

Ján Steinhübel (Bratislava, Slovensko)

OBSAH

Články

GLOCKO, F.: Banskobystrický štvorlístok zlatníkov 19. storočia. Život a dielo Juraja Sodomku, Karola Miškovského, Alojza Herritza a Františka Franciscyho	5
KUDZBELOVÁ, Z.: Slovenská otázka v revolučných rokoch 1848 – 1849 na stránkach viedenského denníka <i>Die Presse</i>	34
MOLNÁROVÁ, P.: Mocenské prejavy KSC v reflexii vlastných mien v stránickej tlači	52
KOHUT, A.: Soviet deportations of OUN family members from Western Ukraine in 1940–1952	72

Materiály

MESKO, M.: Hospodárske dejiny Horehronia v zrkadle historickej toponymie regiónu do konca 16. storočia.....	91
---	----

Rozhľady

ŠUMICHRASŤ, A.: Slovenská politika v kontexte revolučných rokov 1848/49 a názory K. Marxa a F. Engelsa.....	125
HRČAN, J.: Legislatívne postavenie menšinového školstva vo Vojvodine v období rokov 1919 – 1929 (s dôrazom na používanie materinského jazyka).....	140
ЛЮБЫЙ, А.: Великое Княжество Литовское в белорусской историографии XX в.	164

Polemiky

HLIBIŠČUK, M.: Môže „teória brutalizácie“ vysvetliť výbuch násilia v období Ukrajinskej revolúcie (1917 – 1921)?	179
--	-----

Správy

Dr. h. c. prof. PhDr. Július Alberty, CSc. (19. august 1925, Vyšná Pokoradz – 11. august 2019, Banská Bystrica) (R. Kožiak).....	186
--	-----

Prof. PhDr. Stanislav Matejkin, CSc. (18. september 1943, Litava – 26. august 2019, Banská Bystrica) (K. Fremal) **190**

Doc. PhDr. Marián Skladaný, CSc. (7. máj 1940, Vranov nad Topľou – 23. január 2020, Bratislava) (O. Tomeček) **194**

Recenzie a anotácie

«Социалистический город»: идея и реальность. Рецензия на книгу МЕЕРОВИЧ, М. Г. – МЕНЬКОВСКИЙ, В. И. – ЖЕРЕБЦОВ, И. А.: «Социалистический город»: идея и ее воплощение в Советском Союзе в 1920-е и 1930-е годы. Banská Bystrica : Belianum, 2019.

(Е. В. Коннышева) **203**

KÓNYA, P. – KÓNYOVÁ, A.: *Caraffa 330. Štúdie k dejinám Prešovského krvavého súdu = Tanulmányok az Eperjesi vértörvényszék történetéhez.* Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2018.

(V. Žeňuch) **208**

Prof. PhDr. Stanislav Matejkin, CSc.

(18. september 1943, Litava – 26. august 2019, Banská Bystrica)

DOI: <https://doi.org/10.24040/ahn.2020.23.01.190-193>

Prof. PhDr. Stanislav Matejkin, CSc. sa narodil 18. septembra 1943 v Litave, okres Krupina, v rodine poštového úradníka. Stredoškolské vzdelanie absolvoval na Jedenásťročnej strednej škole v Krupine v rokoch 1957 – 1960. Po jednom roku vo funkcii učiteľa základnej školy v rodnej Litave v septembri 1961 nastúpil na vysokoškolské štúdium na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave v odbore dejepis – ruský jazyk (učiteľské štúdium), ktoré ukončil v júni 1966.

Po absolvovaní jednoročnej základnej vojenskej služby v Ženíjnom technickom učilišti v Bratislave nastúpil do svojho druhého zamestnania ako historik v Múzeu Slovenského národného povstania v Banskej Bystrici. Po niekoľkých mesiacoch práce v Múzeu SNP bol už od septembra 1967 zamestnaný na Katedre marxizmu-leninizmu na Pedagogickej fakulte v Banskej Bystrici, neskôr pôsobil na Ústave marxizmu-leninizmu pri Vysokej škole lesníckej a drevárskej vo Zvolene a od roku 1980 na Ústave marxizmu-leninizmu Pedagogickej fakulty v Banskej Bystrici.

1. februára 1990 bola obnovená Katedra histórie PdF v Banskej Bystrici. Na katedru nastúpil Stanislav Matejkin už ako docent a vedúci katedry. Pod jeho vedením v rokoch 1990 – 2001 katedra histórie, vtedy už Fakulty humanitných a prírodných vied, potom Fakulty humanitných vied UMB v Banskej Bystrici, zaujala medzi katedrami histórie a historickými pracoviskami na Slovensku dôstojné a popredné miesto. Veď pod jeho vedením pracovali takí slovenskí historici, akými boli a sú prof. Július Alberty, doc. Miloš Štilla, doc. Vladimír Motoška, doc. Ondrej Golema, doc. Valéria Chromeková, prof. Pavol Martuliak, prof. Karol Fremal, prof. Vladimír Varinský, ale tiež dnes už prof. Jaroslav Mazúrek mladší. Ostatní, v tom čase asistenti a odborní asistenti, na jeho podnet vstúpili do doktorandského štúdia, ktoré úspešne ukončili, takže dnešná generácia učiteľov z katedry histórie teraz už Filozofickej fakulty UMB spĺňa všetky odborné a kvalifikačné požiadavky a predpoklady.

V roku 2002 dosiahol Stanislav Matejkin najvyššiu vedecko-pedagogickú hodnotu. Prezident Slovenskej republiky Rudolf Schuster ho vymenoval za profesora pre slovenské dejiny. V nasledujúcom roku odchádza na Katedru histórie Filozofickej fakulty Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave, na ktorej vykonával po celý rok funkciu prodekana pre vedecko-výskumnú a publikačnú činnosť. Po krátkom čase sa však vracia do Banskej Bystrice na Fakultu politických vied a medzinárod-

ných vzťahov UMB, kde prednášal svetové dejiny až do roku 2013, keď odišiel do dôchodku.

Prof. PhDr. Stanislav Matejkin, CSc. pôsobil na troch slovenských vysokých školách na rôznych fakultách vyše 46 rokov ako vysokoškolský učiteľ a pedagóg. Prednášal predovšetkým národné dejiny 20. storočia a svetové dejiny novoveku až do roku 1918. Okrem tejto zásluhnej práce sa venoval vedecko-výskumnej a publikačnej činnosti a všetkému, čo s tým priamo alebo nepriamo súvisí.

Jeho životnou témou boli vznik, činnosť a zánik Demokratickej strany na Slovensku v rokoch 1944 – 1945 a jej osobnosti. Táto problematika dominovala už v jeho diplomovej práci, v doktorandskej dizertácii, v habilitačnom a inauguračnom procese. Tejto politickej strane venoval niekoľko desiatok odborných článkov, viacero štúdií i svoju najlepšiu monografiu pod názvom *Stredné Slovensko a Demokratická strana v rokoch 1945 – 1948* (Banská Bystrica : FHV UMB, 2001, 95 strán).

Problematike Demokratickej strany venoval viacero vedeckých štúdií – Parlamentné voľby roku 1946 ako predmet bádania a poznávania politického vývoja (*Obzor Gemera-Malohontu*, roč. 22, 1991, č. 3), Prvé pokusy o formovanie zásad Demokratickej strany (*Zborník k 50. výročiu SNP*. Banská Bystrica : FHV UMB, 1994), Jozef Lettrich a jesenná politická kríza na Slovensku v roku 1947 (*Zborník č. 4*. Banská Bystrica : FHV UMB, 1997), Februárový prevrat v roku 1948 a jeho priebeh na strednom Slovensku (*Zborník FHV, sekcia spoločenstvo-vedná II*. Banská Bystrica : FHV UMB, 1998), Počiatky formovania Demokratickej strany v podmienkach stredného Slovenska (*Acta historica Neosoliensia I*. Banská Bystrica : FHV UMB, 1998), Riešenie základných hospodárskych problémov na strednom Slovensku v rokoch 1945 – 1948 (*Acta historica Neosoliensia IV*. Banská Bystrica : FHV UMB, 2001), Demokratická strana a spoločenské organizácie v rokoch 1946 – 1947 (*Acta historica Neosoliensia V*. Banská Bystrica : FHV UMB, 2002), Demokratická strana a jej miesto v štruktúre politických strán na Slovensku v rokoch 1945 – 1948 (*Současný stav a perspektivy zkoumaní politických stran na našem území*. Olomouc : Filozofická fakulta Univerzity Palackého, 1999), tá istá štúdia vyšla aj v Poľsku (*Wieki stare i nowe*. Katowice : Sliezská univerzita, 2000).

Prof. PhDr. Stanislav Matejkin, CSc. bol autorom, spoluautorom a zosťavovateľom aj niekoľkých regionálnych monografií – *Litava 1135 – 1995* (spolu s J. Albertym. Banská Bystrica : Banskobystrické vydavateľstvo, 1995, 120 s.), *Očová : história a súčasnosť* (spolu s J. Albertym et al. Žilina : Knižné centrum, 1999, 152 s.), *Hronsek* (spolu s D. Bohušom et al. Banská Bystrica : Trian, 2000, 104 s.) a *Králiky* (spolu s J. Albertym et al. Králiky : Obecny úrad, 2002, 96 s.).

Z pozície vedúceho katedry inicioval a zorganizoval spolu s pracovníkmi katedry viacero domácich vedeckých konferencií, často aj s medzinárodnou účasťou, na ktorých aktívne vystupoval s príspevkami na rôzne témy. V rokoch 1991 – 1993 to bol aj rekvalifikačný kurz učiteľov dejepisu na stredných školách na Slovensku. Prednášali im významní slovenskí historici, napr. Július Alberty, Alena Bartlová, Ladislav Deák, Pavel Dvořák, Václav Furmánek, Jozef Jablonický, Ivan Kamenec, Ľubomír Lipták, Richard Marsina, Milan Podrimavský, Július Sopko, Štefan Štvrtecký a Miloš Štilla.

V tejto súvislosti realizovala katedra histórie pod jeho vedením od roku 1994 do roku 1998 medzinárodné vedecké konferencie alebo konferencie so zahraničnou účasťou zamerané na didaktiku, metodiku a metodológiu vyučovania dejepisu napr. *Slovenské národné dejiny ako didaktický fenomén* (1994), *Regionálna história vo vyučovaní dejepisu* (1995), *Ako moderne vyučovať dejepis* (1996), *Dejiny Slovákov a Slovenska v učebniciach dejepisu susedných štátov* (1998). Okrem toho sa uskutočnila vedecká konferencia pri príležitosti 500. výročia vzniku thurzovsko-fuggerovského mediarskeho podniku (1995).

Koncom 90. rokov a začiatkom tretieho tisícročia katedra histórie pokračovala v organizovaní veľkých medzinárodných vedeckých konferencií. Pri príležitosti 55. výročia SNP v spolupráci s Múzeom SNP jej pracovníci zorganizovali medzinárodnú vedeckú konferenciu *Vyústenie antifašistického zápasu do ozbrojených povstaní v strednej Európe* (1999) a v tom istom roku sa realizovala konferencia na tému *Rehole a kláštory v stredoveku*. Pracovníci katedry spolupracovali na realizácii ďalšej medzinárodnej konferencie v spolupráci s Múzeom SNP v Banskej Bystrici pod názvom *Účasť kresťanov v protifašistickom odboji v Európe v rokoch 1933 – 1945* (2000). Zo všetkých vyššie uvedených akcií vyšli zborníky príspevkov všetkých účastníkov.

Od roku 1998 príležitostné zborníky nahradila periodická historická ročenka katedry histórie pod názvom *Acta historica Neosoliensia*. Prof. Stanislav Matejkin stál pri zrode a realizácii tejto myšlienky a až do roku 2000 bol zodpovedným vedeckým redaktorom alebo spoluzostavovateľom prvých troch ročníkov.

Kolektív pracovníkov Katedry histórie FHV UMB v Banskej Bystrici pod vedením pedagogičky V. Chylovej (Karol Fremal, Valéria Chromeková, Stanislav Matejkin, Pavol Martuliak a Vladimír Varinský) napísali a vydali štyri diely učebníc dejepisu pre stredné odborné školy a stredné odborné učilišťa – *Od praveku k novoveku* I. diel (1997), *Dejiny novoveku do revolučných rokov 1848 – 1849* II. diel (1997), *Slovensko a svet v rokoch 1849 – 1939* III. diel (1999), *Od druhej svetovej vojny k dnešku* IV. diel (2000). Boli to prvé učebnice dejepisu pre stredné školy po roku

1989 na Slovensku. Vyšli aj v maďarskom jazyku. Celkove v rokoch 1997 – 2003 bolo 12 vydaní týchto učebníc. Autori získali za túto činnosť Cenu rektora UMB v Banskej Bystrici.

Členovia katedry histórie, vrátane prof. S. Matejkina, riešili viaceré grantové projekty. Bol členom troch spoločných grantových projektov – KEGA č. 95/5195/611 *Prognózy didaktického a materiálneho zabezpečenia výchovy a vzdelávania v základných a stredných školách na začiatku tisícročia* (grant bol úspešne ukončený v roku 2000), VEGA č. 1/6133/99 *Banská Bystrica vo svetle dejín* (grant bol úspešne ukončený v roku 2002) a Medzinárodný grantový projekt *KSČ a radikálny socializmus v Československu 1918 – 1989*, Č. A. 8063 101 Grantová agentúra AV ČR Ústav pro soudobé dějiny Praha (grantový projekt bol úspešne ukončený v roku 2005).

Prof. PhDr. Stanislav Matejkin počas svojej dlhoročnej pôsobnosti ako vysokoškolský učiteľ svetových a národných dejín a vo vedúcich funkciách na troch slovenských fakultách, významne prispel k ich úspechom a k rozvoju vysokého školstva na Slovensku, ale predovšetkým v Banskej Bystrici. Zomrel náhle 26. augusta 2019.

Česť jeho pamiatke.

Karol Fremal